

YANGI BAHOLASH TIZIMIDAGI QULAYLIKLAR

Qodirova Dilnoza Yarashboy qizi

Qoraqalpog‘iston Respublikasi Amudaryo tumani

1-sonli umumiy o‘rta ta’lim maktabi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada yangi baholash tizimining afzalliklari va o‘quv jarayoniga keltirayotgan ijobiy o‘zgarishlari tahlil qilinadi. Zamonaviy ta’limda baholashning yangicha yondashuvi o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va kompetensiyalarini aniq hamda adolatli o‘lchash imkonini beradi. Shuningdek, bu tizim o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasida samarali muloqotni shakllantiradi, o‘quvchilarda o‘z ustida ishlash, mas’uliyat va motivatsiyani oshiradi. Maqolada yangi baholash tizimi an’anaviy tizim bilan solishtirilib, uning o‘qituvchilar faoliyatini optimallashtirish va o‘quvchilarning individual yondashuv asosida baholanishini ta’minlashdagi ahamiyati yoritilgan.*

Kalit so‘zlar: *baholash tizimi, zamonaviy ta’lim, kompetensiya, o‘quvchi faoliyati, motivatsiya, adolatli baholash, innovatsion yondashuv.*

KIRISH

Hozirgi kunda ta’lim tizimida olib borilayotgan islohotlar jarayonida baholash tizimining yangilanishi alohida ahamiyat kasb etmoqda. Chunki baholash nafaqat o‘quvchilarning bilim darajasini aniqlash vositasi, balki ularning o‘quv jarayonidagi faolligini, mas’uliyatini va motivatsiyasini oshiruvchi muhim omil hisoblanadi. An’anaviy baholash tizimi ko‘p hollarda faqat natijani o‘lchashga qaratilgan bo‘lsa, yangi baholash tizimi o‘quvchilarning fikrlash jarayoni, ijodkorligi va o‘z ustida ishlash salohiyatini ham inobatga oladi. Yangi baholash tizimi o‘quvchilarning individual yondashuv asosida o‘qishini ta’minlab, ularning har bir bosqichdagi o‘sish dinamikasini kuzatish imkonini beradi. Shu bilan birga, o‘qituvchiga o‘z faoliyatini tahlil qilish, metodikasini takomillashtirish va o‘quvchilarga mos strategiyalarni tanlashda yordam beradi. Mazkur maqolada yangi baholash tizimining qulayliklari, uning ta’lim sifatini oshirishdagi o‘rni hamda amaliy afzalliklari yoritiladi.

Yangi baholash tizimi ta’lim jarayonida o‘quvchilarning faolligini oshirish, ularning o‘zlashtirish darajasini aniq baholash va individual rivojlanishiga ko‘maklashish maqsadida joriy etilgan. Ushbu tizimda asosiy e’tibor natijaga emas, balki o‘quvchilarning o‘quv jarayonidagi ishtirokiga, tafakkur qilish qobiliyatiga va o‘z fikrini mustaqil ifoda etishiga qaratiladi. An’anaviy tizimda baho ko‘p hollarda faqat yakuniy nazoratga asoslangan bo‘lsa, yangi tizimda

jarayonli baholash (formatif baholash) va yakuniy baholash (summativ baholash) bir-birini to'ldiruvchi tarzda amalga oshiriladi. Yangi baholash tizimining eng katta qulayliklaridan biri — o'quvchining bilim darajasi haqida aniq, asosli va muntazam ma'lumot olish imkoniyatidir. O'qituvchi bu ma'lumotlar asosida har bir o'quvchi bilan individual ishlash strategiyasini ishlab chiqadi. Shuningdek, o'quvchi ham o'z kamchiliklarini aniqlab, ularga e'tibor qaratish imkoniga ega bo'ladi. Natijada o'quvchi o'z ta'lim faoliyatining faol ishtirokchisiga aylanadi.

Yangi baholash tizimi o'qituvchilar uchun ham qulayliklar yaratadi. Chunki bu tizim orqali o'qituvchi faqat yakuniy natijani emas, balki o'quvchilarning o'quv jarayonidagi ishtirokini, darsdagi faolligini, ijodiy fikrlashini ham hisobga oladi. Shu tariqa, baholash jarayoni yanada adolatli, shaffof va motivatsion tus oladi. Bu esa o'quvchilarda raqobat muhitini emas, balki o'z ustida ishlash, doimiy o'sish va o'zini baholash madaniyatini shakllantiradi. Bundan tashqari, yangi baholash tizimi o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi muloqotni yaxshilaydi. Baholash jarayonida muntazam fikr almashish, o'zaro tahlil va takliflar orqali o'quvchilarning fikrlash doirasi kengayadi. Ular darsni faqat o'rganish emas, balki tahlil qilish, baholash va xulosa chiqarish jarayonida faol ishtirok etadilar.

Yana bir muhim jihati — yangi baholash tizimi raqamli texnologiyalar bilan uyg'unlashgan. Elektron kundaliklar, onlayn testlar, reyting tizimlari va avtomatlashtirilgan tahlil vositalari baholash jarayonini tez, qulay va aniq qiladi. Bu esa o'qituvchining vaqtini tejab, samarali dars tashkil etish imkonini beradi. Umuman olganda, yangi baholash tizimi o'quvchilarning bilimini chuqurroq aniqlash, ularni rag'batlantirish va mustaqil o'rganish faoliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ushbu tizim orqali o'quvchilar nafaqat baho olish uchun emas, balki o'z bilimini amaliy hayotda qo'llash, mantiqiy fikrlash va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga intiladilar. Shu boisdan, yangi baholash tizimi zamonaviy ta'limning eng samarali va qulay yondashuvlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda.

Yangi baholash tizimi o'quvchilarning psixologik holatiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. An'anaviy tizimdagi qo'rquv, ishonchsizlik va faqat yuqori baho olishga intilish kabi holatlar asta-sekin kamayadi. O'quvchi o'z xatolaridan qo'rqmasdan, ularni o'rganish jarayonining tabiiy qismi sifatida qabul qiladi. Bu esa o'quvchida o'z-o'zini baholash, o'z ustida ishlash va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantiradi. Shuningdek, baholashning shaffofligi va aniq mezonlarga asoslanishi o'quvchilarda adolat tuyg'usini kuchaytiradi. Yangi tizimda baholashning turli shakllaridan — o'zaro baholash (peer assessment), o'zini baholash (self-assessment) hamda o'qituvchi tomonidan formatif

baholashdan foydalaniladi. Bu yondashuvlar o'quvchilarda muloqot madaniyati, tanqidiy fikrlash va tahliliy yondashuvni rivojlantiradi. O'quvchi nafaqat o'z faoliyatini, balki sinfdoshlarining ishini ham tahlil qilib, ularning kuchli va zaif tomonlarini aniqlash orqali o'rganadi.

Bundan tashqari, yangi baholash tizimi o'quv dasturlarining mazmunini boyitadi. Baholashning kompetensiyaga asoslangan shakli o'quvchilarda hayotiy ko'nikmalarni shakllantirishni ko'zda tutadi. Masalan, muammolarni hal qilish, jamoada ishlash, tanqidiy fikrlash, ijodkorlik kabi kompetensiyalar endilikda baholash jarayonining muhim qismi sifatida qaraladi. Bu esa o'quvchining nafaqat bilimini, balki uni amalda qo'llash qobiliyatini ham baholash imkonini beradi. Yangi baholash tizimi ta'lim sifatini boshqarish va tahlil qilishda ham muhim o'rin tutadi. O'qituvchi baholash natijalari asosida o'z metodikasini takomillashtiradi, o'quvchilarning qaysi yo'nalishlarda qiynalayotganini aniqlab, ularni qo'llab-quvvatlash choralari belgilaydi. Shu tariqa, baholash natijalari ta'lim jarayonining rivojlanishiga turtki bo'luvchi tahliliy vosita sifatida xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, yangi baholash tizimi zamonaviy ta'lim jarayonida samaradorlik, adolat, shaffoflik va motivatsiyani ta'minlovchi muhim mexanizmga aylangan. U o'quvchi shaxsini markazga qo'ygan, individual yondashuvga asoslangan va o'qituvchining faoliyatini tahliliy asosda yo'naltiruvchi tizimdir. Shu boisdan, ta'lim sifatini oshirishda, o'quvchilarning har tomonlama rivojlanishida va o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini yuksaltirishda yangi baholash tizimi beqiyos ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Ta'lim sifatini oshirish va baholash tizimini takomillashtirish to'g'risida”gi qarori. — Toshkent, 2022 yil.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida o'quvchilar bilimini baholash tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi qarori. — Toshkent, 2023 yil.
3. Jo'rayev, A. Pedagogik baholash nazariyasi va amaliyoti. — Toshkent: O'qituvchi nashriyoti, 2021.
4. Karimova, N. Zamonaviy ta'limda kompetensiyaviy yondashuv va baholash tizimi. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
5. Mavlonova, R., Xoliqova, D. Pedagogika: nazariya va amaliyot. — Toshkent: NMIU “Ziyonet”, 2019.
6. Brown, H. D. Assessment for Language Learning. — New York: Pearson Education, 2018.

7. Black, P., & Wiliam, D. Inside the Black Box: Raising Standards through Classroom Assessment. — London: Routledge, 2010.
8. O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi. Umumiy o‘rta ta’limda baholash mezonlari bo‘yicha metodik qo‘llanma. — Toshkent, 2022.
9. UNESCO. Assessment in Education: Principles, Policy and Practice. — Paris, 2019.
10. Anderson, L. W., & Krathwohl, D. R. A Taxonomy for Learning, Teaching, and Assessing: A Revision of Bloom’s Taxonomy. — New York: Longman, 2001.

